

Ján HENKEL (\*16. 03. 1481 Levoča †05. 11. 1539 Vratislav)



Významná osobnosť humanizmu a renesancie v strednej Európe, teológ a kanonický právnik, predchodca reformácie na Spiši.

Pochádzal z patricijskej levočskej rodiny. Jeho otec, levočský richtár, Juraj Henkel, resp. Henckel (†1503) a matka Agnesa, rod. Leudenschittová (†1496), mali ešte synov Sebastiána a Bernarda. S podporou dedičstva zo závetu strýka Juraja Leudenschitta, spišského kanonika a vikára, vyštudoval v rokoch 1498 – 1513 na univerzitách v Krakove, Viedni a Boloni kanonické právo. Jeho nákladné štúdiá podporil aj veľkvaradínsky biskup Žigmund Turzo. Henkelovci aj Turzovci boli spriaznené rodinné klany so spoločnými kopijníckymi koreňmi a spoločne získaným armálesom (1417). Spájali ich aj dôraz na vzdelanie a mecénstvo umenia. Bratia Henkelovci dostávali od Turzovcov tak politickú, ako aj finančnú pomoc, a to aj vo forme benefícií z udeľovaných cirkevných hodností. Z Jánovej cirkevnej titulatúry sú najvýraznejšie posty: varadínsky hlavný dekan, kanonik a vikár, turniansky hlavný dekan a jasovský prepošť. V rokoch 1513 – 1522 bol farárom v Levoči, potom v Košiciach. Pôsoobil ako osobný kazateľ a spovedník kráľovnej Márie Habsburskej v Budíne. Po bitke pri Moháči, sprevádzal v roku 1530 ovdovelú mladú kráľovnu aj na snem v Augsburgu, ktorý mal rozhodnúť o zmierení medzi reprezentantmi starej a novej viery. V podstate sa usiloval o kompromis, ktorý by pomohol riešeniu problémov a viedol k ozdraveniu pomerov v katolíckej cirkvi. Po sneme sa pre svoje sympatie k reformám stal

pre Habsburgovcov neprijateľným a bol donútený odísť z kráľovniných služieb, ktorá mu následne zabezpečila miesto kanonika vo Vratislavi. Tam aj zomrel a je pochovaný v Katedrále sv. Jána Krstiteľa. Pre históriu kultúry (nielen) Spiša je podstatné jeho pôsobenie počas rokov 1513 až 1522, keď bol farárom v Levoči, kde sa tešil veľkej popularite. V roku 1518 uviedol do funkcie rektora levočskej farskej školy humanistu Leonarda Coxa. Reforma tejto vyššej latinskej školy pripravovala rodákov na zmeny v cirkvi. Ako bibliofil mal Ján v úmysle duchovné poklady, nazhromaždené pôsobením mnohých generácií mešťanov, dať k dispozícii aj pre iných. Zo svojej vlastnej zbierky kníh, ako aj zo starších levočských knižných fondov (aj kníh Bratstva 24 kráľovských farárov) zriadil knižnicu Kostola sv. Jakuba. Pre zbierku dal v rokoch 1515 – 1519 na svoje náklady postaviť slávnu chrámovú knižnicu (tzv. Bibliotheca Leutschoviensis). Táto prvá účelová stavba knižnice na Slovensku patrila najstarším stavbám renesancie v meste a dodnes nesie jeho meno. Počas jeho pôsobenia vznikli vo farskom Kostole sv. Jakuba najzásadnejšie artefakty. Bol objednaný terajší hlavný oltár a postavené ďalšie dva: sv. Jánov a sv. Anny. Pri ich oltárnej výzdobe sa stretli rezbár Majster Pavol a maliar Majster TH (Bardejovčan Teofil Stanzel), z ktorých spolupráce vzniklo dielo patriace k vrcholu nášho umenia z obdobia nástupu renesancie. Ján Henkel dal postaviť oltár s bohatou symbolikou svojim menovcom, a to svätým Jánom, ako aj francúzskemu cirkevnému politikovi a kancelárovi parížskej Sorbony Jeanovi Charlierovi de Gerson, s venovaním: *Na česť svätých Jána Krstiteľa, Evanjelistu, Almužníka a Zlatoústeho a tohto Gersona postavil Ján Henckel roku 1520*. Svetovým unikátom je sama ideová koncepcia oltára, zasväteného štyrom, ale postaveného na pamiatku piatim Jánom, ako i samotné venovanie a zobrazenie inšpirátora humanistického hnutia, ktorý nebol oficiálne svätorečený, ale stelesňuje Henkelovo krédo: vedomý potreby zmien svojej doby usiloval sa o reformu, ktorá zabráni štiepeniu.

Aj keď nebol ani najplodnejším autorom, ani nedosiahol najzávratnejšiu kariéru, predsa môžeme pokladať Jána Henkela za ústrednú postavu ranonovovekých dejín Slovenska. Sú známe iba dve jeho teologické práce (*Osem užitočných a takmer utešujúcich kázní, 1534; Samovravy čiže nábožná modlitba k Bohu, 1535*). Pre poznanie Henkelovho myšlienkového sveta však slúži zachovaná korešpondencia, ktorú si vymenil s Erazmom Rotterdamským, Filipom Melanchtonom aj s inými osobnosťami doby. Charakterizuje ho ako múdreho, vzdelaného a láskyplného človeka s medzinárodným horizontom pôsobenia, ktorému je cudzia akákoľvek ctibažnosť, násilie a netolerancia. V zrkadle svojich aktivít a korešpondencie ostáva jednoznačne erazmovcom a prívržencom hľadania pravdy aj možností nápravy chýb v spoločnosti, čím dáva odkaz aj dnešku.

(DB)